

پایگاه اطلاعات علمی ایران

دانشگاه مازندران

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

رساله دوره دکتری در رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

بررسی فقهی نقش حکومت اسلامی در مواجهه با تهدیدات امنیتی

نگارش:

محمد حسین علیپور

استاد راهنما:

دکتر محمد محسنی دهکلانی

استاد مشاور:

دکتر علی اکبر ایزدی فرد

تابستان ۱۳۹۹

سپاسگزاری

سپاس خداوندی را که سخنوران از ستودن او عاجزند و حساب گران از شمارش نعمت‌های او ناتوان و تلاشگران از ادای حق او درمانده‌اند، خدایی که افکار ژرف اندیش، ذات او را درک نمی‌کنند و دست غواصان دریای علوم به او نخواهد رسید (نهج البلاغه: خطبه اول) سلام و دورد خداوند بر حضرت محمد (ص) و ائمه هدی که همیشه در تنگناها و سختی‌های زمانه، نتیجه توسل به آن بزرگواران و عالمان الهی، مایه آرامش و اطمینان بوده است.

بدون شک جایگاه و منزلت پدر، مادر، معلم و استاد، فراتر از آن است که در مقام قدردانی از زحمات آنها، با زبان قاصر و قلم ناتوان، چیزی بنگاریم، اما بر حسب وظیفه و از باب من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عز و جل (وسائل الشیعه، ج ۱۶) و حق سائسک بالعلم تظهر مناقبه... (رساله حقوق امام سجاد)، از پدر و مادر بزرگوار و عزیزم که با کلام تاثیرگذارشان سبب شده‌اند تا راه کسب علم و دانش، در پیش گیرم و در تمام عرصه‌های زندگی نیز یار و یآوری کم نظیر برایم بوده‌اند تشکر نموده و همواره خودم را مدیون آنها می‌دانم.

از همسر صبور و فداکارم که با همتی ستودنی، مشقت‌های زندگی را تحمل نموده و باعث شد در مسیر پر پیچ و خم تحقیق و پژوهش از تشتت و پراکندگی بپرهیزم، قدردانی می‌نمایم.

از استاد محقق و متفکر، جناب آقای دکتر محمد محسنی دهکلانی که با عشق و علاقه و با تسلط مثال زدنی در فقه جزایی و با حسن خلق، در نگارش این رساله و مقاله، یاریگر شاگردشان بوده‌اند با کمال تواضع سپاسگزاری و قدردانی می‌نمایم. همچنین از استاد مشاور رساله، دکتر علی اکبر ایزدی فرد و همه اساتیدی که با سعه صدر و فروتنی از هیچ کمکی به شاگرد خویش دریغ ننموده‌اند خاضعانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

در پایان بر خود فرض می‌دانم از مسئولان و کارکنان قبلی و کنونی دانشکده الهیات که همیشه با حسن رفتار در پیشبرد امور دانشجویی یاور ما بوده‌اند قدردانی می‌نمایم.

تقدیم به:

شهادی گرانقدر و گمنام عرصه امنیت

چکیده

امنیت از نیازهای اساسی و اولیه حیات اجتماعی انسان و مواجهه با عوامل ناامنی، دغدغه دیرینه و جزء وظایف اساسی حکومت‌ها بوده و هست. مکاتب غربی به تبع جایگاه و ساختاری که برای حکومت در نظام‌های اجتماعی قائلند، نظام امنیتی خاص خود را طبق تعریف از امنیت، تهدید امنیتی، شرایط امنیتی شدن تهدید، مرجع امنیت، مرجع تأمین‌کننده امنیت، ابزارهای مواجهه با تهدیدات امنیتی و ... تأسیس نموده‌اند. دین مبین اسلام دارای مبانی کاملاً متفاوت از مکاتب غربی، مخصوصاً در زمینه حکومت و نظام سیاسی است و به طوری که نظام سیاسی را نظم‌دهنده و مدیریت‌کننده نظام نیازهای مادی و معنوی جامعه می‌داند و به همین دلیل قطعاً دارای نظام امنیتی خاص خود می‌باشد که تا کنون به روش نظام مند و مبتنی بر فقه امامیه به آن پرداخته نشده است. پژوهش حاضر با اعتقاد به نظام مند بودن فقه در عرصه‌های مختلف اجتماعی و لزوم اکتشاف و نه اصطناع نظام‌های اجتماعی از آن، حکومت در اسلام را از حیث، اهداف، ساختار، وظایف و اختیارات مورد بررسی قرار داده و با موضوع شناسی دقیق امنیت و مواجهه با تهدیدات امنیتی از حیث آشنایی با سازمان‌های امنیتی، عرصه‌های امنیتی، تهدیدکننده‌های امنیت و روش‌های مواجهه با تهدید امنیتی، ضمن ارائه منطقی بدیع در نسبت‌یابی عرصه‌های اجتماعی با یکدیگر شامل نظام سیاسی، نظام تربیتی، نظام معیشتی، نظام حقوقی و نظام فرهنگی مبتنی بر مبانی اسلامی، به الگویی منسجم از نقش‌آفرینی حکومت اسلامی در تأمین امنیت دست یافته است که بر اصول چهارگانه «ساختار امام و امت»، «جامعیت»، «هدایت‌گری» و «عدالت» استوار است. در این الگو امنیت، خرده‌نظام مساعدت‌کننده نظام سیاسی در تحصیل هدف عالی حکومت از طریق رفع و دفع موانع رسیدن اجتماع به سعادت است لذا ایجاد امنیت به معنای جامع آن از طریق مواجهه با تهدیدات سخت، نیمه سخت و نرم، از وظایف اساسی حکومت محسوب شده و هر آنچه طبق اصول چهارگانه فوق، برای تحصیل امنیت لازم باشد، در حیطه اختیارات حکومت اسلامی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: امنیت، فقه، حکومت، مواجهه، حکومت اسلامی، تهدید، تهدیدات امنیتی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱ فصل اول: کلیات و مفاهیم	۱
۱-۱ کلیات	۲
۱-۱-۱ بیان مسأله	۲
۲-۱-۱ سوال‌های پژوهش	۴
۱-۲-۱-۱ سوال اصلی	۴
۲-۲-۱-1 سوال‌های فرعی	۴
۳-۱-۱ پیشینه پژوهش	۵
۴-۱-۱ فرضیه‌های پژوهش	۷
۵-۱-۱ اهداف پژوهش	۸
۱-۵-۱-۱ اهداف علمی	۸
۲-۵-۱-۱ اهداف کاربردی	۸
۶-۱-۱ ضرورت‌های خاص	۸
۲-۱ مفاهیم	۹
۱-۲-۱ امنیت	۹
۱-۱-۲-۱ معنای لغوی	۹
۲-۱-۲-۱ معنای اصطلاحی	۱۱
۲-۲-۱ تهدید	۱۴
۱-۲-۲-۱ معنای لغوی	۱۴
۲-۲-۲-۱ معنای اصطلاحی	۱۵
۳-۲-۱ تهدید امنیتی	۱۶
۱-۳-۲-۱ معنای لغوی	۱۶
۲-۳-۲-۱ معنای اصطلاحی	۱۶
۴-۲-۱ حکومت	۱۶
۱-۴-۲-۱ معنای لغوی	۱۶

۱۷ معنای اصطلاحی	۲-۴-۲-۱
۱۹ مواجهه	۵-۲-۱
۱۹ معنای لغوی	۱-۵-۲-۱
۱۹ معنای اصطلاحی	۲-۵-۲-۱
۱۹ دفع	۱-۲-۵-۲-۱
۲۰ رفع	۲-۲-۵-۲-۱
۲۱ نقش	۶-۲-۱
۲۳ حق و اختیار	۱-۶-۲-۱
۲۳ معنای لغوی	۱-۱-۶-۲-۱
۲۴ معنای اصطلاحی	۲-۱-۶-۲-۱
۲۵ تکلیف و تعهد	۲-۶-۲-۱
۲۵ بررسی لغوی	۱-۲-۶-۲-۱
۲۵ بررسی اصطلاحی	۲-۲-۶-۲-۱
۲۷ فقه	۷-۲-۱
۲۷ بررسی لغوی	۱-۷-۲-۱
۲۸ معنای اصطلاحی	۲-۷-۲-۱
۳۰ فقه نظام ساز	۳-۷-۲-۱
۳۱ نظام	۱-۳-۷-۲-۱
۳۲ سیستم	۲-۳-۷-۲-۱
۳۳ مکتب	۳-۳-۷-۲-۱
۳۴ اجتهاد نظام ساز	۴-۷-۲-۱
۳۵ روش نظام سازی	۱-۴-۷-۲-۱
۳۶ حجیت کشف نظام	۲-۴-۷-۲-۱
۳۸ اجتهاد مأثور یا استنباطی	۳-۴-۷-۲-۱
۳۹ نظام اصطناعی یا استکشافی	۴-۴-۷-۲-۱

۲ فصل دوم: حکومت اسلامی، حقوق و تکالیف (اختیارات و تعهدات) ۴۱

۴۲ حکومت در اسلام	۱-۲
----	----------------------	-----

۴۴	مصادیق مختلف ولایت در نص	۱-۱-۲
۴۶	ادله اثبات حاکمیت اسلام بر جامعه	۲-۱-۲
۴۶	قرآن	۱-۲-۱-۲
۴۷	طائفه اول: انحصار حق جعل وظیفه برای خداوند	۱-۱-۲-۱-۲
	طائفه دوم: قرار گرفتن ولایت رسول الله صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام در امتداد ولایت الله	۲-۱-۲-۱-۲
	۴۸	
۵۰	سنت	۲-۲-۱-۲
۵۰	طائفه اول: قرار دادن ولایت به عنوان جزء اساسی دین	۱-۲-۲-۱-۲
۵۲	طائفه دوم: امر به توکلی معصومین علیهم السلام	۲-۲-۲-۱-۲
۵۵	عقل	۳-۲-۱-۲
۵۵	دلیل اول: ملکیت حقیقه خداوند	۱-۳-۲-۱-۲
۵۵	دلیل دوم: مکفی نبودن قانون گذاری	۲-۳-۲-۱-۲
۵۶	اجماع	۴-۲-۱-۲
۵۶	اهداف حکومت اسلامی	۲-۲
۵۸	هدف عالی حکومت	۱-۲-۲
۵۸	خلیفه الهی انسان (سعادت بشر و تحقق عبودیت)	۱-۱-۲-۲
۶۱	اهداف آلی حکومت	۲-۲-۲
۶۱	فقدان موانع (خوف و شرک)	۱-۲-۲-۲
۶۳	ایجاد مقتضی (عدالت)	۲-۲-۲-۲
۶۵	ساختار حکومت اسلامی	۳-۲
۶۶	ولایت فقیه (امام)	۱-۳-۲
۶۸	دلیل عقل	۱-۱-۳-۲
۶۹	لزوم امتداد ولایت برای سعادت بشر	۱-۱-۱-۳-۲
۷۰	لزوم استمرار اجرای احکام	۲-۱-۱-۳-۲
۷۱	ولایت فقیه از منظر فقهای شیعه	۲-۱-۳-۲
۷۳	استدلال محقق کرکی به مقبوله عمر بن حنظله	۱-۲-۱-۳-۲
۷۴	استدلال ملا احمد نراقی به روایت فضل بن شاذان	۲-۲-۱-۳-۲
۷۵	استدلال صاحب جواهر به عقل و اجماع	۳-۲-۱-۳-۲

۷۷	استدلال صاحب جواهر به توقيع «رواة احاديثنا»	۴-۲-۱-۳-۲
۷۸	استدلال حاج آقا رضا همدانی به ضروریات	۵-۲-۱-۳-۲
۷۹	استدلال آیت الله بروجردی به عقل	۶-۲-۱-۳-۲
۸۱	استدلال آیت الله گلپایگانی به اطلاق ادله عامه	۷-۲-۱-۳-۲
۸۳	مردم (امت)	۲-۳-۲
۸۴	نقش مشورتی	۱-۲-۳-۲
۸۶	نقش عملی	۲-۲-۳-۲
۸۷	وظایف حکومت اسلامی	۴-۲
۹۰	تفکیک نظام های اجتماعی	۱-۴-۲
۹۴	وظایف خاص و عام حکومت در قبال نظام های اجتماعی	۲-۴-۲
۹۶	اختیارات حکومت اسلامی	۵-۲
۹۶	مطلقه بودن اختیارات	۱-۵-۲
۹۸	عناوین اختیارات حاکم اسلامی	۲-۵-۲
۹۸	عناوین عام	۱-۲-۵-۲
۹۹	تمام لوازم انجام وظایف حکومت اسلامی	۱-۱-۲-۵-۲
۹۹	تمام اختیارات رسول الله و ائمه معصومین	۲-۱-۲-۵-۲
۱۰۰	عناوین خاص	۲-۲-۵-۲
۱۰۱	مطلق قضاء و اقامه حدود، تعزیرات، قصاص و دیات	۱-۲-۲-۵-۲
۱۰۲	تشریح قوانین حکومتی	۲-۲-۲-۵-۲
۱۰۳	مدیریت نهاد های اداره اجتماع	۳-۲-۲-۵-۲
۱۰۳	جهاد، صلح و روابط خارجه	۴-۲-۲-۵-۲
۱۰۵	صرف بیت المال	۵-۲-۲-۵-۲

۳ فصل سوم: امنیت و مواجهه با تهدیدات امنیتی ۱۰۶

۱۰۷	آشنایی با سازمان های اطلاعاتی و امنیتی	۱-۳
۱۰۷	ساختار تقسیم کار سازمان های امنیتی	۱-۱-۳
۱۰۸	بخش جمع آوری و تحلیل اطلاعات	۱-۱-۱-۳
۱۱۰	بخش همکاری ها	۲-۱-۱-۳

۱۱۱	بخش اقدام (عملیات).....	۳-۱-۱-۳
۱۱۱	عملیات امنیتی.....	۱-۳-۱-۱-۳
۱۱۲	عملیات اطلاعاتی.....	۲-۳-۱-۱-۳
۱۱۲	بخش تحقیقات و فناوری.....	۴-۱-۱-۳
۱۱۲	بخش تکنولوژی اطلاعاتی.....	۵-۱-۱-۳
۱۱۲	کاربرد اطلاعات در امنیت.....	۲-۱-۳
۱۱۳	جایگاه اطلاعات در حفظ امنیت.....	۱-۲-۱-۳
۱۱۴	ضد اطلاعات.....	۲-۲-۱-۳
۱۱۴	مقصود از ضد اطلاعات.....	۱-۲-۲-۱-۳
۱۱۵	تکنیک های ضد اطلاعات.....	۲-۲-۲-۱-۳
۱۱۹	تحولات اطلاعاتی.....	۳-۱-۳
۱۲۰	سخت افزاری: تکنولوژی و ابزارآلات جاسوسی.....	۱-۳-۱-۳
۱۲۱	نرم افزاری: چرخه های اطلاعاتی و تحلیل داده.....	۲-۳-۱-۳
۱۲۲	عرصه های امنیت.....	۲-۳
۱۲۲	تقسیم بندی بر اساس عرصه های اجتماعی.....	۱-۲-۳
۱۲۴	تقدم و تأخر در عرصه های امنیت.....	۲-۲-۳
۱۲۵	تهدیدات امنیت.....	۳-۳
۱۲۵	شرایط امنیتی شدن تهدید.....	۱-۳-۳
۱۲۷	نوع تهدید.....	۲-۳-۳
۱۲۹	سخت (خرابکاری، ترور، بمب گذاری و ...).....	۱-۲-۳-۳
۱۳۰	نیمه سخت (نفوذ، جاسوسی، سرقت اطلاعات و ...).....	۲-۲-۳-۳
۱۳۱	نرم (تهاجم فرهنگی و ...).....	۳-۲-۳-۳
۱۳۳	سطوح تهدید.....	۳-۳-۳
۱۳۴	«امنیت فردی».....	۱-۳-۳-۳
۱۳۴	«امنیت عمومی».....	۲-۳-۳-۳
۱۳۶	عمق تهدید.....	۴-۳-۳
۱۳۷	منافع بنیادی.....	۱-۴-۳-۳
۱۳۸	منافع حیاتی.....	۲-۴-۳-۳

۱۳۹	منافع مهم	۳-۴-۳-۳
۱۳۹	منافع حاشیه ای	۴-۴-۳-۳
۱۴۰	روش های عملیاتی سازی تهدید	۵-۳-۳
۱۴۰	عملیات خرابکاری	۱-۵-۳-۳
۱۴۱	جنگ محدود	۱-۱-۵-۳-۳
۱۴۲	براندازی	۲-۱-۵-۳-۳
۱۴۲	حذف فیزیکی	۳-۱-۵-۳-۳
۱۴۲	نبرد اطلاعاتی	۲-۵-۳-۳
۱۴۳	جهت دهی مطالبات مردمی	۱-۲-۵-۳-۳
۱۴۴	ایجاد خطای محاسباتی	۲-۲-۵-۳-۳
۱۴۴	مدیریت افکار خواص	۳-۲-۵-۳-۳
۱۴۵	عملیات روانشناختی	۳-۵-۳-۳
۱۴۶	بزرگ نمایی	۱-۳-۵-۳-۳
۱۴۷	تصویر سازی	۲-۳-۵-۳-۳
۱۴۷	اسم گذاری	۳-۳-۵-۳-۳
۱۴۸	اتهام زنی	۴-۳-۵-۳-۳
۱۴۸	تلطیف و تنویر	۵-۳-۵-۳-۳
۱۴۸	استفاده از جامعه نخبگانی	۶-۳-۵-۳-۳
۱۴۸	همرنگی با جماعت	۷-۳-۵-۳-۳
۱۴۹	تکرار	۸-۳-۵-۳-۳
۱۴۹	روش های مواجهه با تهدیدات امنیتی	۴-۳
۱۵۰	سخت (خنثی سازی و حذف عامل تهدید)	۱-۴-۳
۱۵۱	نیمه سخت (ضد جاسوسی، حفاظت اطلاعات و فریب)	۲-۴-۳
۱۵۱	ضد جاسوسی	۱-۲-۴-۳
۱۵۲	شناسایی	۱-۱-۲-۴-۳
۱۵۲	خنثی سازی	۲-۱-۲-۴-۳
۱۵۲	سری سازی	۲-۲-۴-۳
۱۵۳	انتشار هدفمند	۳-۲-۴-۳

۱۵۳	نرم (استحکام بنیه فرهنگی اعتقادی).....	۳-۴-۳
۱۵۴	واکسیناسیون فرهنگی جامعه.....	۱-۳-۴-۳
۱۵۴	تقویت بدیل های قدرت نرم.....	۲-۳-۴-۳
۱۵۵	عملیات روانی متقابل.....	۳-۳-۴-۳
۱۵۵	گسترش دامنه و شمول فعالیت های فرهنگی.....	۴-۳-۴-۳
۱۵۵	خلع سلاح روانی اپوزیسیون.....	۵-۳-۴-۳

۴ فصل چهارم: نظام امنیت در حکومت اسلامی..... ۱۵۶

۱۵۷	نظام سازی.....	۱-۴
۱۵۸	ارتباط شبکه ای عرصه های اجتماعی.....	۱-۱-۴
۱۶۰	نظام های اجتماعی در فقه.....	۲-۱-۴
۱۶۲	نظام امنیت در اسلام.....	۲-۴
۱۶۳	جایگاه امنیت در عرصه های اجتماعی.....	۱-۲-۴
۱۶۵	مبانی نظری نظام امنیت.....	۲-۲-۴
۱۶۶	مبانی بعیده.....	۱-۲-۲-۴
۱۶۷	مبانی هستی شناختی.....	۱-۱-۲-۲-۴
۱۷۳	مبانی انسان شناختی.....	۲-۱-۲-۲-۴
۱۸۲	مبانی معرفت شناختی.....	۳-۱-۲-۲-۴
۱۸۶	مبانی قریبه.....	۲-۲-۲-۴
۱۸۷	اصل امام و امت.....	۱-۲-۲-۲-۴
۱۸۹	اصل جامعیت.....	۲-۲-۲-۲-۴
۱۹۰	اصل هدایت گری.....	۳-۲-۲-۲-۴
۱۹۱	اصل عدالت.....	۴-۲-۲-۲-۴

۱۹۳ نتیجه گیری.....

۱۹۹ پیشنهادها.....

۱۹۹	پیشنادهای عرصه نظام سازی:.....
۱۹۹	اولا دروس خارج فقه امنیت:.....
۱۹۹	ثانیا درخت وارده پژوهش های امنیتی:.....

۱۹۹	ثالثا اجرای رویدادهای فراخوان ایده:
۲۰۰	پیشنهادهای عرصه مسأله شناسی:
۲۰۰	اولا شاخص سازی برای پژوهش های اجتماعی:
۲۰۰	ثانیا جهت دهی به پژوهش های اجتماعی:
۲۰۱	ثالثا تدوین و انتشار نظام مسائل امنیت:
۲۰۱	پیشنهادهای عرصه سیاست گذاری:
۲۰۱	اولا بازبینی دکترین امنیت جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر نظام امنیت در اسلام:
۲۰۱	ثانیا ابلاغ سیاست های کلی نظام در حوزه امنیت:
۲۰۲	ثالثا نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی:
۲۰۲	رابعا قانون گذاری مبتنی بر نظام امنیت اسلامی:
۲۰۳	پیشنهادهای عرصه گفتمان سازی عمومی، و مطالبه گری تخصصی:
۲۰۳	اولا تولید محتوای چند رسانه ای با مخاطب قرار دادن مردم:
۲۰۳	ثانیا تولید جزوات و محتوای آموزشی رشته های تحصیلی دانشگاهی:
۲۰۳	ثالثا استفاده از توان مطالبه گری تشکل های دانشجویی و بسیج اساتید:
۲۰۴	پیشنهادهای عرصه اقدامات میدانی اطلاعاتی:
۲۰۴	اولا آموزش مبتنی بر مؤلفه های امنیت اسلامی:
۲۰۴	ثانیا بازبینی دستورالعمل های اجرایی:
۲۰۶	فهرست منابع
۲۰۶	کتاب
۲۰۶	عربی
۲۰۹	فارسی
۲۱۳	انگلیسی
۲۱۳	مقالات
۲۱۴	پایان نامه ها

۱ فصل اول: کلیات و مفاهیم

مقدمه:

با توجه به اینکه پژوهش حاضر، پژوهشی میان رشته ای است و ضروری است که از مفاهیم متعددی از هر رشته در آن استفاده شود، و به دلیل رویکرد خاص در نوع پرداخت فقهی به موضوع (رویکرد فقه نظام ساز)، نیازمند تعریف اصطلاحات و مفاهیم اساسی ای هستیم که در شکل گیری فصول بعدی تأثیر دارند. در این قسمت صرفاً به توضیح اصلی ترین مفاهیمی که در رساله در مورد آنها بحث می کنیم خواهیم پرداخت و توضیح کلیدواژه های جزئی ذیل هر یک را به همان فصل واگذار می کنیم. همچنین بحث از نظرات مختلف در مورد آن مفهوم و تقسیم بندی های ذیل هر یک نیز در فصل مرتبط بیان خواهد شد. لذا این مفهوم شناسی صرفاً مدخلی جهت ورود به بحث می باشد و کلیدواژه های استفاده شده در عنوان رساله را توضیح می دهد. به همین واسطه پرداخت به کلیات نیز در این بخش به عنوان تحریر محل نزاع مورد توجه می باشد.

۱-۱ کلیات

۱-۱-۱ بیان مسأله

گرچه بشر از ابتدای خلقت، با امنیت و مفاهیم مرتبط با آن - همچون ناامنی، تهدید امنیتی، ابزارهای تأمین امنیت و ... - مواجه بوده اما مطالعات امنیتی به عنوان علمی مدون و مصرح، در نیمه دوم قرن بیستم به صورتی جدی مورد توجه اندیشمندان و رجال سیاسی قرار گرفت و تحت عنوان شاخه ای از مطالعات استراتژیک مطرح گردید. با اتفاقاتی از جمله جنگ های جهانی اول و دوم، شورش های مردمی علیه نظام های سیاسی حاکم، هرج و مرج در نظم اجتماعی و ... که منجر به ایجاد ناامنی در جوامع مختلف گردیده بود، اقبال به این مطالعات و بررسی علمی و دقیق ابعاد و زوایای مختلف آن مورد توجه ویژه واقع شد. قطعاً مفهوم عام امنیت مفهومی مختص قرن بیستم نیست ولی آنچه در قرن بیستم اتفاق افتاد زمینه پرداخت به مفهومی خاص از امنیت و ناامنی گردید که مجال بررسی تخصصی بر روی این مفاهیم را فراهم کرده است.

لازم به ذکر است که ادبیات نظری تخصصی امنیت، بیشتر مربوط به اندیشمندان کشورهای غربی است و سهم مسلمانان و اندیشمندان اسلامی در این ادبیات نظری، کم رنگ است و همین مسأله، ضرورت پرداخت عمیق تر به این عرصه را مبتنی بر مبانی فقهی جدی تر می نماید. پر واضح است که مقصود از سهم اندک مسلمانان در ادبیات نظری امنیت، عدم پرداخت منابع اسلامی به مفهوم امنیت نیست و نگارنده معتقد است منابع اسلامی، غنی ترین نگرش به حوزه امنیت را داشته و دارای کامل ترین مکتب و نظریه امنیتی است، بلکه مقصود آن است که در ادبیات نظری مطالعات امنیتی که بحثی تخصصی و دارای ساختار و چینی خاص در عصر حاضر است، سهم مسلمانان و اندیشمندان اسلامی در تدوین این علم و تولید ادبیات نظری آن بسیار اندک بوده و اکنون که جوامع اسلامی با سنخ و سطح جدیدی از تهدیدات امنیتی مواجه هستند گام برداشتن در طراحی نظام امنیتی اسلامی با رویکرد اجتهاد سیستمی، از اساسی ترین موضوعاتی است که پاسخ آن نیاز به پرداخت نظام سازانه فقهی به موضوع امنیت دارد.

شکی نیست در اینکه دین اسلام به عنوان کامل ترین شریعت الهی از نظامات اجتماعی غافل نبوده و به صورتی کاربردی در ابواب و قواعد مختلف، نوع نگاه خود به نظامات اجتماعی را تبیین نموده است. در این راستا حکومت اسلامی به عنوان کلان نظام، جهت تحقق مصالح و دفع مفسدات اجتماعی مورد توجه مبانی فقه امامیه بوده است و مهمترین کارویژه حکومت اسلامی را ایجاد و حفظ امنیت و جلوگیری از ناامنی به معنای عام آن دانسته اند. امری که مورد تصریح فقها از جمله شهید اول بوده که می فرماید کارویژه نظام سیاسی اسلام (یعنی همان حکومت اسلامی) حفظ مصالح خمسسه یعنی حفظ نفس، دین، عقل، نسب و مال است و غیر از این مصالح نیز هر آنچه داخل در جلب مصلحت و دفع مفسده در اجتماع انسانی است داخل در شریعت می باشد.^۱

۱. حلی (مقداد بن عبد الله)، نضد القواعد الفقهیه علی مذهب الامامیه، ص ۷؛ عاملی (شهید اول)، القواعد و الفوائد، ج ۱، ص ۳۸

با توجه به این توضیح، حکومت اسلامی مرجع تأمین امنیت به معنای عام آن یعنی امنیت نظامی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، زیست محیطی و ... معرفی شده است و این نکته به عنوان پیش فرض تحقیق مورد توجه نگارنده می باشد.

حال گرچه ذیل عنوان «رویکرد اسلامی به امنیت» بررسی هایی در مبانی اسلامی صورت گرفته و تا حدودی دکترین امنیت شامل تعاریف امنیت، رویکرد های امنیتی، عوامل تأمین کننده امنیت، عوامل تهدید کننده امنیت، چگونگی ایجاد امنیت و ... نیز با این رویکرد بررسی گردیده و در این مطالعات از مبانی فقهی نیز بهره برده شده لکن نگارنده با نگرش نظام سازی به فقه و استفاده از مباحث فقه الاجتماع، در صدد است تا با بهره مندی از ابواب فقهی و قواعد فقهیه مرتبط با موضوع نظامات امنیتی اسلام، نسبت و جایگاه حکومت اسلامی را در این نظام بررسی نموده و زوایای فقهی وظایف و اختیارات حاکمیت (نقش حاکمیت) در رفع و دفع تهدیدات امنیتی جامعه اسلامی را مورد مطالعه قرار دهد. بنابراین از بهترین دستاورد های این تحقیق، تبیین فقهی بخشی از مکتب امنیتی اسلام یعنی مرجع تأمین امنیت است.

۱-۱-۲ سوال های پژوهش

۱-۱-۲-۱ سوال اصلی

۱- از منظر فقهی نقش و وظیفه حکومت اسلامی در مواجهه با تهدیدات امنیتی چیست؟

۱-۱-۲-۱ سوال های فرعی

۱- مؤلفه های یک تهدید امنیتی چیست؟

۲- قابلیت تبدیل شدن تمام عرصه های مختلف حیات بشری نظیر اقتصاد، فرهنگ، سیاست، محیط زیست، نظامی و ... به یک تهدید امنیتی چگونه است؟

۳- تأمین امنیت از وظایف حکومت و در مقابل، از حقوق ملت می باشد؟ چرا؟

۴- واکنش حکومت اسلامی در مواجهه با تهدیدات امنیتی داخلی و خارجی به چه نحو می باشد؟

۵- همواره مکانیزم «پیشگیری از وقوع تهدید» نسبت به «مقابله با یک تهدید» دارای اولویت و ترجیح است؟

۶- در فرض تزامن میان وجوب پیشگیری یا مقابله با یک تهدید امنیتی با احکام دیگر، مختار همواره وجوب تامین امنیت جامعه اسلامی می باشد؟

۳-۱-۱ پیشینه پژوهش

بررسی کتب، مقالات و پایان نامه های مشابه با موضوع این رساله، حاکی از آن است که نه تنها تا به حال هیچ پایان نامه ای با عنوان مشابه تدوین نگردیده بلکه حتی پایان نامه ای نزدیک به این موضوع که با رویکرد فقهی نقش حاکمیت در مقابله با تهدیدات امنیتی را مورد بررسی قرار داده باشد نیز نگارش نشده است.

تمامی پایان نامه هایی که تا حدودی نزدیک به این موضوع می باشند یا رویکرد فقهی اجتهادی در بررسی های خود ندارند و یا به کلیت امنیت ملی فارغ از جایگاه حاکمیت اسلامی در آن پرداخته اند. از جمله این پایان نامه ها که از لحاظ های مختلف مورد استفاده نگارنده قرار گرفته عبارت است از:

- حق پرست، محمد رضا، بررسی ابعاد امنیت ملی و حراست از آن از نظر فقه شیعه و حقوق موضوعه،

دوره کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور مرکز تهران، استاد راهنما: حسینی، سید محمد، ۱۳۸۸.

- رهبرپور، غلامحسین، امنیت ملی در فقه اسلامی، دوره کارشناسی ارشد دانشگاه قم، استاد راهنما: محقق

داماد، مصطفی، ۱۳۸۱.

- باقری، بهنام، بررسی مبانی فقهی و حقوقی جرایم علیه امنیت حکومت اسلامی، دوره کارشناسی ارشد

دانشگاه بین المللی امام خمینی قزوین، استاد راهنما: نمازی فر، حسین، ۱۳۹۲.

غالب کتب تدوین شده در حیطه موضوعی این پایان نامه نیز در بهترین حالت رویکرد های اسلامی به امنیت را

تبیین کرده و مکاتب امنیتی و رویکرد های رایج مقابله با تهدیدات امنیتی را مورد توجه قرار داده اند ولی هیچ

یک، با رویکرد فقهی اجتهادی در این موضوع نگاشته نشده اند. از جمله آن ها عبارت است از:

- افتخاری، اصغر، امنیت (مفاهیم بنیادین علوم انسانی اسلامی)، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۹۱
- عبدالله خانی، علی، نظریه های امنیت، تهران، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر، ۱۳۹۲.
- اسنایدر، کریگ، ترجمه: محمدی نجم، سید حسین، امنیت و استراتژی معاصر، تهران، مرکز اطلاع رسانی و تحقیقات دفاعی، ۱۳۸۴
- مرادیان، محسن، تهدید و امنیت (تعاریف و مفاهیم)، تهران، مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی، ۱۳۸۸.
- در این میان مقالات متعددی در زمینه امنیت ملی و نقش حاکمیت در مقابله با تهدیدات امنیتی نگاشته شده ولی تقریباً هیچ کدام گرچه از عناوین فقهی نیز استفاده کرده باشند، دارای رویکرد اجتهادی نبوده و صرفاً به کلیت ارتباط امنیت با فقه اشاره کرده اند.
- لکزایی، نجف، مطالعات فقهی امنیت، پژوهشنامه علوم سیاسی، شماره ۳۴، بهار ۱۳۹۳.
- پرهیزگار، غلامرضا، درآمدی بر مفاهیم مرتبط با نظریه اسلامی امنیت، مجله معرفت سیاسی، شماره ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۰.
- افتخاری، اصغر، درآمدی بر جایگاه امنیت در اندیشه و عمل فقهای شیعه در عصر قاجار، مجله مطالعات راهبردی، شماره ۲۳، بهار ۱۳۸۳.
- افتخاری، اصغر، مرزهای گفتمانی نظریه اسلامی امنیت؛ گذر از جامعه جاهلی به جامعه اسلامی، مجله مطالعات راهبردی، شماره ۲۵، ۱۳۸۳.
- افتخاری، اصغر، اصول امنیت اجتماعی شده در اسلام، دانش سیاسی، شماره ۱۵، بهار و تابستان ۱۳۹۱.

- رحمت الهی، حسین، لکزایی، نجف، ارسطاء، محمد جواد، حاج زاده، هادی، امنیت سیاسی افراد و مرجع آن در فقه امامیه، فقه و حقوق، شماره ۴۴، بهار ۱۳۹۴.

بر این اساس می توان گفت در حوزه امنیت فارغ از نگاه به نظام امنیتی اسلام، پژوهش های نسبتاً خوبی صورت گرفته و در زمینه فقهی نیز بدون توجه به رویکرد نظام سازی فقه، برخی تلاش ها در تدوین شاخص ها و ملاک های امنیتی اسلام انجام شده است ولی پژوهشی میان رشته ای که با موضوع شناسی دقیق عرصه امنیت و مبنای قرار دادن فقه با رویکرد نظام سازی، به طراحی نظامی از امنیت در اسلام بپردازد، تقریباً بی سابقه یا لااقل کم سابقه می باشد. نگارنده تلاش کرده تا حد ممکن از تلاش های صورت گرفته در فصول مرتبط با هر عرصه استفاده نماید.

۱-۱-۴ فرضیه های پژوهش

- ۱- تهدید آنگاه امنیتی می شود که کیان جامعه اسلامی را هدف قرار داده و به دنبال بر اندازی، تغییر هویت دینی، دگرگونی قومیتی و مذهبی جامعه اسلامی باشد.
- ۲- تمام شئون حیات بشری، شامل عرصه نظامی، سیاست، اقتصاد، فرهنگ، محیط زیست و ... بستری برای بروز تهدیدات امنیتی می باشد.
- ۳- به استناد منابع دینی ایجاد امنیت و تحقق احساس امنیت از وظایف حکومت اسلامی بلکه اولین وظیفه هر حکومت در قبال مردم و شهروندان خود می باشد.
- ۴- نحوه مواجهه با انواع تهدیدات امنیتی مناسب با نوع تهدید، منبع صدور تهدید، زمان و مکان تهدید و جامعه مورد هدف در تهدید و ... تعیین و اجرا می شود.
- ۵- همواره مکانیزم «پیشگیری از وقوع تهدید» نسبت به «مقابله با یک تهدید» دارای اولویت و ترجیح است.